

Informatīvais dokuments

1. GLOBĀLĀS TENDENCES, KAS IETEKMĒ REĢIONUS UN UZŅĒMUMUS BJR

Pēdējos gados globālas problēmas un globāli sociāli ekonomiskie procesi arvien vairāk tieši un netieši ir ietekmējuši reģionālo tautsaimniecību. Attiecīgi, globālie izaicinājumi kļūst par vienu no svarīgākajām reģionālajā un valstu līmenī apspriežamajām tēmām.

1.1. Demogrāfiskās pārmaiņas

Eiropas reģioni sastopas ar divām savstarpēji saistītām demogrāfiskām problēmām. Dominējošā no tām ir iedzīvotāju novecošana, savukārt, otra problēma – iedzīvotāju skaita samazināšanās – ir īpaši aktuāla ārpus galvaspilsētu reģioniem.ⁱ

Novecošanai ir ļoti liela nozīme sabiedrībai, ekonomikai, uzņēmumiem un indivīdiem.ⁱⁱ Zinātnieki prognozē, ka līdz 2050. gadam pasaulē dzīvos apmēram 2 miljardi vecāku cilvēku. Šīs straujās pārmaiņas rada nepieciešamību pēc ekonomiskām un sociālām korekcijām lielākajā daļā pasaules valstu. Līdz ar to iedzīvotāju novecošana ir viena no galvenajām rīcībspolitikas prioritātēm lielākajā daļā ES un OECD valstu. Pieaugusi tādu jautājumu kā veselības aprūpe, pensiju sistēmas un veco cilvēku aprūpe nozīme, taču vienlaikus tie rada problēmas daudzu valstu tautsaimniecībām, jo veselības un sociālās apdrošināšanas izmaksas vienlaicīgi pieaug, aizvien lielākam skaitam veco cilvēku atstājot darba tirgu.

Pārmaiņas darba tirgū var novest pie darbaspēka plūsmas traucējumiem un pat darbaspēka trūkuma atsevišķās nozarēs. Tāpat paaugstinātais pieprasījums pēc darbaspēka rada spiedienu uz atalgojumu, starptautisko konkurenci – attiecīgi ietekmējot ES valstu konkurētspēju. Šādi iedzīvotāju novecošana var netieši pastiprināt ekonomiskās globalizācijas sekas, palielinot ekonomiskās darbības pārceļšanu uz citām valstīm un nodošanu ārvalsts pakalpojumu sniedzējiem. Nākotnes nemateriālajā un radošajā ekonomikā lielāks skaits īpaši izglītotu veco cilvēku varētu turpināt aktīvu darba dzīvi, taču tam ir nepieciešams, lai uzņēmumi un organizācijas sāktu apsvērt jaunu nodarbinātības formu un optimālu darba apstākļu radīšanu šai grupai.

Novecošana izraisa gan vajadzību pēc inovācijām, gan arī izdevību tās radīt. Pieaugošās pakalpojumu izmaksas vecākiem cilvēkiem nozīmē, ka jāpaaugstina ražīgums sociālo un veselības aprūpes pakalpojumu sektorā. Vienlaikus liela daļa vecāku cilvēku ir labākā finansiālā situācijā un dzīvo ilgāk nekā agrāk. Tas nozīmē, ka pastāv iespējas ne vien privātajam veselības aprūpes sektoram, bet arī daudzām citām nozarēm – piemēram, atpūtas, tūrisma u.c. pakalpojumu sfērām.

Vēl viena būtiska iezīme ir iedzīvotāju skaita samazināšanās daudzos lielpilsētu reģionos ap Baltijas jūru. Iedzīvotāju novecošana daļēji izskaidro šo samazinājumu, tomēr par spīti Kohēzijas politikai joprojām pastāv un turpina pieaugt atšķirības starp plaukstošiem (jo īpaši lielpilsētu) reģioniem un strukturāli vājākām teritorijām. Migrācija prom no šīm teritorijām, bet vēl būtiskāk – jaunā, izglītotā darbaspēka aizplūšana kavē daudzu reģionu attīstību.

Novecošana un iedzīvotāju skaita izmaiņas ir īpaši liela problēma daudzām BJR valstīm un reģioniem. Kaut arī pastāv ievērojamas starpreģionālās atšķirības iedzīvotāju vecuma struktūrā, parasti reģionos ārpus galvaspilsētām iedzīvotāju novecošanas problēma ir nopietnāka. BJR ietvaros īpaši iedzīvotāju novecošanas dēļ cieš Vācijas un Somijas reģioni – šeit demogrāfiskās slodzes koeficients pārsniedz ES27 vidējo rādītāju. Vienlaikus daudzi reģioni cieš no iedzīvotāju emigrācijas¹ vai pat iedzīvotāju skaita samazināšanās.

Kaut arī demogrāfiskās problēmas starp reģioniem atšķiras, tās rada izaicinājumu nākotnes rīcībpolitikas veidošanā, un arī inovācijas veicināšanā šī ietekme turpmāk ir jāņem vērā.

1.2. Globalizācija

Globalizācijas tendences ir viens no nozīmīgākajiem vispārēju pārmaiņu cēloņiem pasaulē, un tāpēc tas ir viens no svarīgākajiem kontekstuālajiem faktoriem reģionālajā rīcībpolitikā. Piemēram, kādreiz preču pārvadāšana starp valstīm aizņēma daudz vairāk laika, un pārsvarā tika izmantoti tādi tradicionāli saziņas līdzekļi kā pasta. Jaunākie produkti un tehnoloģijas ļauj optimizēt procesus, liekot preču piegādes laikiem visā pasaulē sarukt.

Tas ir novedis pie tā, ka, veidojot un piesaistot aktivitātes iedzīvotāju turības nodrošināšanai, reģioni ir iesaistīti skarbākā globālās konkurences cīņā nekā iepriekš. Īpaši sīva konkurence pastāv talantīgu cilvēku piesaistē, kas ir uz zināšanām balstītas ekonomikas pamatresurs. Pateicoties globalizācijai, cilvēkiem ir iespēja atrast darbu visā pasaulē. Tas palielina cilvēku mobilitāti, radot situāciju, kurā reģionu iespējas veiksmīgi attīstīties atšķiras.

Vēl viena problēma ir darbaspēka izmaksas kā galvenais faktors ražošanas izvietojumā. Vairāki uzņēmumi no Eiropas pārceļas uz valstīm, kur darbaspēka izmaksas ir daudz zemākas. Vienlaikus novērojams lielāks pieprasījums pēc augsti kvalificēta darbaspēka ES valstīs.

Viena no redzamākajām globalizācijas sekām ir straujā tirgu izaugsme. No vienas puses uzņēmumiem ir piekļuve atvērtajam pasaules tirgum, bet no otras – ir palielinājies konkurences spiediens (kas balstīts uz cenām vai specializāciju).

---

¹ No partnerreģioniem pēdējo gadu laikā tikai Tamperes, Tartu un Hāfelandes-Flēmingas (*Havelland-Fleming*) reģionos ir bijusi novērojama pastāvīgi pozitīva neto migrācija. Paņevežā (*Panevežys*) un Podlaskē (*Podlaskie*) iedzīvotāju skaits ir samazinājies. (Avots: *Eurostat*)

Tādējādi konkurētspēja ir kļuvusi par izšķirošo izaugsmes faktoru uzņēmējdarbībā.

Ekonomiskā globalizācija izkļiedēs vērtību ķēdes pa visu pasauli. Vērtību ķēžu globalizācija skar ne vien ražošanu, bet arī izpēti un inovāciju darbību. Tas ir novērojams arī BJR: aizvien vairāk un vairāk *R&D* (izpēti un izstrādes) aktivitāšu ir pārceltas uz citām vietām, īpaši uz Āziju. Daudzi vadošie uzņēmumi apgūst jaunas *R&D* formas – piemēram, atvērto inovāciju un *R&D* darbības pārvietošanu (*off-shoring*), un meklē konkrētas kompetences visā pasaulē. Šāda notikumu attīstība rada sarežģītumus Baltijas jūras makroreģionam, īpaši tām teritorijām, kas nav lielpilsētu tuvumā, un kuras jau ir zaudējušas gan ražošanu, gan *R&D* darbību pārvietošanas rezultātā uz trešajām valstīm. Uz šo tendenci ir jāreaģē daudzās veidos: ar ražošanas un *R&D* specializāciju, ar ražošanu, kas ir balstīta uz raksturīgajiem vietējiem aktīviem, kā arī ar lielāku sadarbību.

Vienlaikus jaunas inteligentās ražošanas sistēmas var veicināt ražošanas atgriešanos attīstītajās valstīs. Tas īpaši attiecas uz nozarēm, kurām ir ievērojama ietekme uz vidi. Daudzas jaunattīstības valstis balstās uz lētu darbaspēku un zemiem vides standartiem kā konkurences priekšrocību. Atsevišķās nozarēs stingrāku vides noteikumu ieviešana paralēli lielākām enerģijas un izejvielu cenām mazina šādas konkurences priekšrocības. Turklāt daudzu izstrādājumu pievienotā vērtība arvien vairāk ir saistīta ar zīmolu īpašumtiesībām un produktu izstrādi.ⁱⁱⁱ

Globalizācija neietekmē tikai ražošanu, finanšu plūsmas un tirdzniecību. Nākotnē nozīmīga būs arī pieaugošā dzīvesveida un patēriņa ieradumu globalizācija. No vienas puses varam novērot lielu globālu tendenču veidošanos, bet tajā pat laikā starp dažādām grupām visā pasaulē rodas aizvien lielāka diferenciācija. Specializētās vajadzības nodrošina jaunas tirgus nišas nākotnē – gan vietējā, gan globālā mērogā.

Vēl svarīgi ir ievērot, ka globalizācija daudzējādi izgaismo lokālās atšķirības. Tirgū pastāv uz reģionālu ražošanu, *R&D* un tirgiem vērsta tendence. Reģioniem ir salīdzinoši spēcīgās un unikālas priekšrocības, kas var būt pievilcīgas gan valsts, gan globālā līmenī. Tāpat starp iedzīvotājiem un patērētājiem pastāv kultūras, uzvedības un izvēļu atšķirības, tāpēc aizvien vairāk uzņēmumu ir sākušas pielāgot savus produktus un mārketingu atsevišķiem tirgiem.

1.3. Dabas resursi un enerģija

Konkurence starp pasaules reģioniem parasti rada lielāku pieprasījumu pēc dabas resursiem. Ķīna un Indija ir galvenās resursu cenu pieauguma veicinātājas, un tās zināmā mērā ir atbildīgas par atsevišķu reģionu izaugsmi un attīstību.

Pārtikas un izejvielu cenas turpina pieaugt. Tautsaimniecības izaugsme – īpaši tādās lielvalstīs kā Ķīna, Indija, Brazīlija un Krievija (t.s. *BRIC* valstis) – ir palielinājusi pieprasījumu pēc izejvielām un izmainījusi pārtikas patēriņa paradumus. Aizvien vairāk lauksaimnieciski ražotu materiālu tiek izmantots enerģijas ražošanā. Tas viss kopā ir palielinājis pieprasījumu pēc izejvielām un lauksaimnieciskās produkcijas, un ir paredzams, ka šī tendence turpināsies. Reģioniem ap Baltijas jūru šī situācija piedāvā gan izaicinājumus, gan iespējas. Reģioni BJR sastopas ar dažāda veida problēmām, un tām ir vairākas iespējas attiecībā uz dabas resursu un enerģijas izmantošanu. Ir skaidrs, ka iepriekš minētās tendences nākotnē ievērojami ietekmēs reģiona ekonomikas. Piemēram, pieaugošās enerģijas izmaksas var novest pie lielākas nepieciešamības enerģiju taupīt, kas, savukārt, palēninās ekonomisko izaugsmi. Tomēr tas var arī radīt jaunas iespējas BJR reģionam – īpaši ar inovāciju starpniecību un ražojot atjaunojamo enerģiju. Daudzos reģionos ap Baltijas jūru ir lieli izejvielu krājumi atjaunojamās enerģijas ražošanai, kā arī notiek rūpnieciskas aktivitātes enerģijas nozarē.

Enerģijas un dabas resursu izšķirošo lomu atzīst arī Eiropā. Eiropas iedzīvotājiem un uzņēmumiem ir nepieciešama droša energoapgāde par mērenām cenām, lai būtu iespējams uzturēt pašreizējo dzīves līmeni. Vienlaikus ir jāsamazina enerģijas izmantošanas negatīvā ietekme uz vidi – īpaši attiecībā uz fosilo kurināmo. Tāpēc ES rīcībpolitikā galvenā uzmanība ir pievērsta konkurētspējīga iekšējā enerģijas tirgus izveidei, kas piedāvātu kvalitatīvus pakalpojumus par zemām cenām, atjaunojamās enerģijas avotu radīšanai, atkarības mazināšanai no importētā kurināmā, kā arī mēģinājumiem panākt vairāk ar zemāku enerģijas patēriņu.

1.4. Vides problēmas

Vides kustība kā tendence nav nekas jauns. Ar vidi saistītie jautājumi tika aktīvi apspriesti jau 20. gadsimta septiņdesmitajos un astoņdesmitajos gados. Tomēr tikai pēdējo gadu laikā vides jautājumi ir iekļauti vispārējās rīcībpolitikas debatēs, un ar vides aizsardzību saistītā saimnieciskā darbība piedzīvo strauju izaugsmi. Neatliekamības gaisotne ap vides jautājumiem ir mainījusi arī patērētāju uzvedību, tādējādi liekot kā uzņēmumiem, tā valsts sektoram attiecīgi reaģēt.

No visiem ar vidi saistītajiem jautājumiem vissvarīgākais ir klimata pārmaiņu jautājums. Klimata pārmaiņu nozīme ilgtermiņā droši vien strauji pieaugs, ņemot vērā to milzīgo negatīvo ietekmi uz ekonomisko attīstību. Saikne starp siltumnīcas efektu un izaugsmi ir acīmredzama – saimnieciskajai izaugsmei seko lielāki CO₂ izmeši, tā kā pieaug pieprasījums pēc fosilā kurināmā un tā patēriņš. Tāpēc ir nepieciešama ilgtspējīga energoresursu izmantošana,^{iv} un fosilā kurināmā patēriņš ir jāsamazina.

Klimata pārmaiņu neviennozīmīgi vērtējamie ieguvumi ir izmešu, siltumnīcas efekta, atmežošanas un dabisko klimata ciklu rezultāts. Īstermiņa rezultāti ir temperatūras pieaugums (par 0,74 grādiem pēc Celsija pēdējā gadsimta laikā), sajukums veģetācijas ciklos un putnu migrācijā. Vidējā termiņa sekas ietver okeānu temperatūras paaugstinājumu, ledus kušanu polos un tuksnešu izplešanos. Ilgtermiņa sekas būs jūras līmeņa paaugstināšanās, dzeramā ūdens trūkums un globālā krēsla.^v

Zinātniskie atklājumi un augošā sabiedrības informētība par problēmām, ko šī parādība izraisa, ir likusi valstu valdībām visā pasaulē reaģēt. Piemēram, Eiropas Komisija ir izvirzījusi mērķi Eiropas valstu valdībām līdz 2020. gadam samazināt oglekļa dioksīda (CO₂) izmešus par 20 procentiem un uzlabot energoefektivitāti par 20 procentiem.

Valsts līmeņa un pārvalstiskie lēmumi par klimata pārmaiņu apkarošanu ietekmēs arī reģionālo inovācijas politiku. Uz kopējiem mērķiem ir jāreaģē ne tikai ar jauniem regulējumiem un risinājumiem enerģijas ražošanai, bet arī ar inovācijām. Industriju turpinās skart tiesību akti, ar kuriem tiek ieviesti dažādi ierobežojumi attiecībā uz izejvielām, kā arī prasības veikt dažādas darbības enerģijas patēriņa samazināšanai un otrreizējai izmantošanai. Uz inovācijām bāzēti jauni risinājumi tiek uztverti pozitīvi, un šādi klimata pārmaiņas varētu piedāvāt arī jaunas iespējas saimnieciskajai darbībai.

1.5. Tehnoloģiskā attīstība

No reģionālās inovācijas politikas viedokļa nozīmīga tendence ir tehnoloģiskā attīstība un dažkārt pat revolucionārās pārmaiņas, ko rada dažādi jauninājumi. Kopš industriālā laikmeta sākuma tehnoloģiskā attīstība ir paātrinājusies, tāpēc izmaiņas parādās straujāk un lielākā skaitā jomu. Pēdējo desmitgažu tehnoloģiskā attīstība ir ievērojami mainījusi to, kā cilvēki dzīvo un sazinās.

Jaunās tehnoloģijas arī ir saistītas ar globalizācijas procesu. Piemēram, inovācija informācijas tehnoloģijās un loģistikā ir radījusi vispasaules sadarbības platformu, kas daudzējādi ļauj pārvarēt ģeogrāfiskās, attāluma un laika barjeras. Uzņēmumu darbība izplešas pa visu pasauli, līdz ar to *R&D*, ražošanas un apkalpošanas darbības aizvien mazāk ir piesaistītas konkrētām atrašanās vietām. Reģioniem tas nozīmē arvien lielāku pakļautību starptautiskajai konkurencei.

Svarīgākās tehnoloģiskās attīstības jomas tuvākajās desmitgadēs būs informācijas tehnoloģija (IKT), agrotehnoloģija, biotehnoloģija, nanotehnoloģija, robotika, enerģētika un vides joma.^{vi} Jaunās tehnoloģijas ir saistītas ne tikai ar ražīguma pieaugumu vai ar jauniem dzīvesveida un patēriņa ieradumiem, bet ar aizvien jauniem sabiedriskiem un ekoloģiskiem izaicinājumiem – piemēram, iedzīvotāju novecošanu, veselību, piesārņojumu, klimata pārmaiņām un enerģijas patēriņu.

Līdztekus tehnoloģiskajai attīstībai mainās arī visa inovācijas paradigma. Tas nenozīmē, ka jauni inovāciju veicināšanas paņēmieni aizstās vecos. Tā vietā jaunā inovāciju paradigma, galvenokārt, ietver argumentu, ka tradicionālā (lineārā) *R&D* pieeja ir piemērojama tikai atsevišķiem rūpniecības sektoriem. Vairumam rūpniecības sektoru jaunie inovāciju veicināšanas paņēmieni, piemēram, atvērte un uz sadarbību balstītie inovācijas modeļi vai uz lietotājiem un klientiem vērstās metodes kļūs svarīgāki nākotnē. Turklāt inovācija vairs neaprobežojas tikai ar uzņēmējdarbības un valsts sektoru, bet gan aptver sabiedrību kopumā.

Tehnoloģisko pārmaiņu straujais temps turpināsies arī nākotnē, tāpēc BJR inovāciju rīcībpolitikā ir svarīgi nodrošināt pietiekamu zināšanu ģenerēšanas un zināšanu apguves kapacitāti, lai vietējie uzņēmumi, kā arī valdības un sabiedrība varētu baudīt tehnoloģiskās attīstības ieguvumus.

2. EIROPAS POLITIKAS SISTĒMA TRANSNACIONĀLĀS INOVĀCIJU SADARBĪBAS JOMĀ

Pēdējo gadu laikā ir kļuvis svarīgāk rēķināties ar globālajiem izaicinājumiem, jo vispasaules sociālekonomiskie procesi aizvien vairāk ietekmē reģionālo ekonomiku. Tā rezultātā globālās problēmas ir viena no svarīgākajām apspriežamajām tēmām reģionālajā un valstu līmenī. Šādi globālie izaicinājumi ir globalizācija, demogrāfiskās pārmaiņas (sabiedrības novecošana) un uz zināšanām balstīta ekonomika.

2000. gadā tika izstrādāta Lisabonas stratēģija šo problēmu risināšanai, ar mērķi līdz 2010. gadam padarīt ES par "visdinamiskāko un konkurētspējīgāko uz zināšanām balstīto ekonomiku pasaulē". (Eiropas Savienības Parlaments)

Bija nepieciešams izstrādāt piemērotu stratēģiju, tā kā vispasaules konkurence ir fakts, ar kuru Eiropai ir jāastopas jau šobrīd. Šobrīd ASV un strauju attīstību piedzīvojošais Āzijas reģions ir galvenie Eiropas Savienības konkurenti. Eiropā ir viszemākais ekonomiskās attīstības līmenis saistībā ar nepietiekamām zināšanām un prasmēm, augsto bezdarba līmeni, sociālo atstumtību un ekonomiskās dinamikas trūkumu.

Lisabonas stratēģija tika atjaunota 2005. gadā, uzsverot inovāciju, izglītību, enerģētiku un vidi kā jautājumus ar vislielāko nozīmi.

Lai virzītos tālāk, par galvenajām darbības jomām tika noteikti šādi jautājumi:

- padarīt Eiropu par pievilcīgāku vietu investīcijām un darbam;
- zināšanas un inovācijas kā Eiropas izaugsmes pamats;
- prioritātes piešķiršana tādai rīcībpolitikai, kas ļauj uzņēmumiem radīt jaunas un labākas darba vietas.

Bez tam 2006. gada pavasarī Eiropas Padome noteica četras prioritārās darbības jomas:

- zināšanas;
- inovācijas;
- uzņēmējdarbības vide
- enerģētikas politika.

Vēl viena ļoti nozīmīga Eiropas Savienības reformu darba kārtības daļa ir ilgtspējīgas attīstības jautājumi, kas balstās uz 2001. gadā pieņemto Gēteborgas stratēģiju, kurā galvenais uzsvars likts uz klimata pārmaiņām, nabadzību un jaunajiem veselības apdraudējumiem. Šajā dokumentā tika panākta vienošanās par to, ka visu rīcībpolitiku pamatā ir jābūt ilgtspējīgai attīstībai un nākamajai Kopienas pamatprogrammai pētniecības jomā ir jāklūst par platformu pētnieciskajā darbībā.^{vii}

Stratēģija tika pārskatīta procesā, kas aizsākās 2004. gadā. Tam sekoja atjaunotās Ilgtspējīgās attīstības stratēģijas (IAS) pieņemšana Eiropas Padomē. Tā bija balstīta uz šādiem pamatmērķiem:

- vides aizsardzība;
- sociālais taisnīgums un kohēzija;
- ekonomiskā labklājība;
- starptautisko saistību pildīšana.

Papildus tam par svarīgu procesa daļu kļuva sinerģijas izmantošana starp IAS un atjaunoto Lisabonas stratēģiju.^{viii}

Šī pieeja skaidri atspoguļojās Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumā par Eiropas Kopienas Septīto pamatprogrammu (FP7) pētniecības, tehnoloģiju attīstības un demonstrējumu pasākumiem (2007.–2013. gadam), kurā programma tika atzīta par nozīmīgu instrumentu no stratēģijām atvasināto ES mērķu sasniegšanai. Tika nolemts, ka FP7 sastāvēs no šādām četrām apakšprogrammām: sadarbība, idejas, cilvēki un iespējas.

Vissvarīgākais pārvalstiskais politikas regulējums nākamajai desmitgadei ir stratēģija “Eiropa 2020”, kurā ir uzsvērtā “gudra izaugsme – uz zināšanām un inovācijām balstīta ekonomika”. Šī mērķu joma uzsvēr ne vien pētnieciskā snieguma uzlabošanu, bet arī izglītības kvalitātes pilnveidošanu un inovāciju un zināšanu nodošanu visā Eiropas Savienībā.

Šis ir svarīgs vēstījums arī no reģionālās inovācijas politikas viedokļa ārpus galvaspilsētu reģionos, kur inovācijas politika ir jāsasaista ar pētniecību un izglītību. Tradicionālā, uz *R&D* orientētā pieeja acīmredzami deva priekšroku centrālajiem reģioniem, jo tajos parasti ir augstāka publisko un privāto *R&D* aktivitāšu koncentrācija. Tomēr plašāka pieeja un spēcīgāks uzsvars uz izglītību un inovācijas politiku ārpus galvaspilsētu reģionos var rast savu pasākumu kopumu, kas atbalstītu “zināšanu trijstūra politiku”. Turklāt stratēģijā ir teikts, ka, lai pārvērstu šīs inovācijas jaunus produktus un pakalpojumus, pētniecības un inovācijas politika ir “jāapvieno ar uzņēmējdarbību, finansēm un uzmanību, kas vērsta uz lietotāju vajadzībām un tirgus iespējām”.

Visjaunākā ar stratēģiju “Eiropa 2020” saistītā ES līmeņa iniciatīva, kas būtu jāņem vērā BJR reģionālajos pasākumos inovāciju jomā, ir Inovācijas Savienības iniciatīva (2010). Iniciatīvas galvenais mērķis ir panākt, lai Eiropā būtu pasaules klases zinātniskie sasniegumi. Turklāt ir svarīgi novērst dažādos Eiropā pastāvošos šķēršļus inovācijai –dārgo patentēšanu, tirgus sadrumstalotību, lēno standartu noteikšanu, prasmju trūkumu, kā arī publiskā un privātā sektora gauso sadarbību, kas būtu jāuzlabo ar Inovācijas partnerību palīdzību starp Eiropas institūcijām, nacionālajām un reģionālajām iestādēm un uzņēmējiem. Kaut gan daži jautājumi (piemēram, attiecībā uz patentēšanu un standartiem) ir tādi, kas jāapsver valstu nacionālajā un ES līmenī, daudzi no tiem skar arī reģionālo inovācijas politiku. Reģioniem savu aktivitāšu ietvaros un starpreģionālajā sadarbībā būtu īpaši jārisina tādi jautājumi kā prasmju līmenis, publiskā un privātā sadarbība un Inovācijas partnerības.

Lai Eiropa sasniegtu Inovācijas Savienību, jāveic šādi pasākumi:

- investīcijas izglītībā, pētniecībā, IKT;
- reformas pētniecības un inovācijas sistēmā, lai uzlabotu rezultātus un mazinātu sadrumstalotību;
- jāmodernizē visu līmeņu izglītības sistēmas;
- patiesi brīva zināšanu kustība visā ES; Eiropas pētniecības telpas (EPT) pabeigšana;

- piekļuve ES programmām un to sviras efekta palielināšana uz privātā sektora investīcijām;
- sadarbība starp zinātnes jomu un uzņēmējdarbības jomu, lai panāktu vairāk uz izpēti balstītu inovāciju;
- aizvākt barjeras “ideju nonākšanai tirgū”: piemēram, labāka piekļuve finansējumam, zemākas intelektuālā īpašuma tiesību izmaksas, labāks regulējums un sasniedzamie mērķi, labāki savstarpēji savietojamie standarti, piemēram, patentēšanā, publisko iepirkumu stratēģiska izmantošana;
- Eiropas Inovācijas partnerības, lai risinātu nozīmīgas sociālās problēmas, apvienotu pieredzi, zināšanas un resursus un veicinātu ES industrijas konkurētspēju;
- labāks dizaina un radošuma pielietojums;
- plašāka sadarbība ar starptautiskajiem partneriem, piemēram, padarot pētnieciskās programmas atvērtākas.

Inovācijas Savienības iniciatīvas ietvaros Eiropas Savienības mērķis ir pievērsties dažādiem globāliem un Eiropas mēroga izaicinājumiem ar stratēģiski pētnieciskās darba kārtības palīdzību. Šie izaicinājumi ir klimata pārmaiņas, enerģijas un resursu efektivitāte, veselība un demogrāfiskās pārmaiņas. Tuvākajā nākotnē tiks uzsvērtas vismaz šādas pētnieciskās jomas: energoapgādes drošība, transports, klimata pārmaiņas un resursu efektivitāte, veselība un novecošana, videi draudzīgas ražošanas metodes un zemes apsaimniekošana. Līdz ar reģioniem raksturīgajiem aktīviem šo stratēģisko darba kārtību var uzskatīt par nozaru reģionālās inovācijas politikas mugurkaulu tuvākajā nākotnē. Arī EPT turpmākā attīstība ir svarīga tajā ziņā, ka tās realizācijai ir nepieciešama tālāka transnacionālā un starpreģionālā sadarbība līdz ar pasākumiem Eiropas līmenī.

ES paredz stiprināt un pilnveidot ES instrumentu lomu inovācijas atbalstīšanā (piemēram, struktūrfondi, lauku attīstības fondi, R&D pamatprogramma, Konkurētspējas un inovāciju ietvarprogramma (CIP), SET plāns). Šī ir vēl viena ES līmeņa vadlīnija, kas ir rūpīgi jāievēro reģionu līmenī, jo šie instrumenti (kopā ar valsts un reģionālajām iniciatīvām) ir svarīgi nākotnes attīstībai.

Vēl viena svarīga ES iniciatīva (īpaši ņemot vērā demogrāfiskos izaicinājumus) ir “Jaunatne kustībā”, kuras mērķis ir uzlabot izglītības sistēmu sniegumu un atvieglot jauniešu nokļūšanu darba tirgū. Kaut gan iniciatīva tiešā veidā neattiecas uz inovācijas politikas pasākumiem, tā ir cieši saistīta ar inovācijas jautājumiem, pateicoties tās uzsvaram uz jaunatni, kas kā “nākotnes talanti” ir īpaši jāatbalsta reģionos ārpus galvaspilsētām.

BJR makroreģionā svarīga rīcībpolitikas iniciatīva, kas formulē nākotnes tendences reģionālās inovācijas politikā ir ES Stratēģija Baltijas jūras reģionam (EUSBSR), kas tika pieņemta 2009. gadā. Ar šo stratēģiju paredzēts sniegt gan koordinētu, iekļaujošu ietvaru, reaģējot uz galvenajiem izaicinājumiem BJR, gan arī konkrētus risinājumus šādiem izaicinājumiem. EUSBSR mērķis ir atbalstīt līdzsvarotu saimniecisko attīstību reģionā un palielināt ES Kohēzijas un Reģionālās politikas ietekmi makroreģionā. No ES viedokļa EUSBSR attiecas uz makroreģionālo sadarbību un politiku, uz Kohēzijas politikas un struktūrfondu nākotni kā arī uz Eiropas pētniecības telpu un pamatprogrammām. Tādējādi EUSBSR var uzskatīt par integrētu ES politikas ietvaru, kas veicina efektīvāku koordināciju un stratēģiskāku ES programmu izmantošanu BJR.

EUSBSR rezultāti ir atkarīgi no nozīmīguma, kādu tai piešķirs BJR valstu un reģionālās iestādes savās Eiropas un inovācijas politikas sadarbības jomās. BJR ārpus galvaspilsētu reģionos EUSBSR liek uzsvāru uz teritoriālo kohēziju, piedāvājot jaunas iespējas uzlabot reģionālo konkurētspēju un inovāciju, kā arī *gudru reģionālo specializāciju* ar Eiropas reģionālās sadarbības un tās politikas instrumentu palīdzību, neatkarīgi no valsts politikas.

Minētās iniciatīvas un stratēģijas formulē politikas izstrādi reģionālajā līmenī, tomēr tās arī piedāvā iespējas paaugstināt BJR konkurētspēju kopumā. Daudzi no politikas ietvarā apskatītajiem uzdevumiem dod priekšroku vai pieprasa vēl intensīvāku sadarbību un kopīgu rīcību. Turklāt jaunu iniciatīvu ieviešana varētu būt efektīvāka mazākā mērogā, nevis Eiropā kopumā, līdz ar to BJR ir pievilcīga platforma jaunām iniciatīvām un aktivitātēm.

3. IESPĒJAS UN IZAIČINĀJUMI BJR ĀRPUS GALVASPISLĒTU REĢIONIEM

3.1. Inovācijas rezultāti BJR *InnoReg* reģionos

Baltijas jūras reģionam kopumā ir daudz strukturālu priekšrocību, piemēram, fiziskā infrastruktūra, attīstīti komunikāciju tīkli, starptautiskās loģistikas un izplatīšanas sistēmas. Pastāv arī potenciālas priekšrocības – piemēram, augsti kvalificēts cilvēkkapitāls, laba pētnieciskā un izstrāžu sistēma un visā pasaulē konkurētspējīga inovācijas kopa. Tās nodrošina labas iespējas nākotnes attīstībai. Vienlaikus iespējams identificēt daudz attīstības problēmu, kas var būt potenciālas jomas kopīgu inovācijas politikas pasākumu izvēršanai. Daži no šiem izaicinājumiem pastāv visos reģionos, savukārt, citi novērojami tikai atsevišķās teritorijās.

Galvenie BJR izaicinājumi ir apskatīti turpmākajās nodaļās.

Somija un Vācija ir parādījušas lielu elastību un pielāgošanās spēju strauji mainīgajā globālajā vidē, un tās ir vienas no veiksmīgākajām valstīm gan ekonomiskās, gan sociālās attīstības ziņā. Tajās ir izveidotas sarežģītas inovācijas sistēmas, kas orientētas uz augstajām tehnoloģijām, un kuru pamatā ir sadarbība. Tikmēr Igaunija, Latvija, Lietuva un Polija iepriekš ir koncentrējušās, galvenokārt, uz tādu saimniecisko darbību, kurā intensīvi nepielieto *R&D* un inovāciju, bet gan tieši otrādi – uz aktivitātēm, kas balstītas uz zemām tehnoloģijām un lētu darbaspēku, kā rezultātā to inovācijas sistēmas ir mazāk attīstītas, kaut gan pēdējā desmitgadē ir novērojama attīstība.²

Tomēr atsevišķi BJR *InnoReg* projektā iesaistītie reģioni varētu pārspēt vidējos nacionālos rādītājus. Tamperes reģions Somijā ir diezgan spēcīgs pat starptautiskā mērogā, un tajā ir samērā attīstīts rūpnieciskais sektors. Dienvidu Ostrobotnija (Somija) atpaliek no vidējiem rādītājiem valstī, bet pēdējā laikā reģions ir attīstījis savas *R&D* jaudas par spīti joprojām spēcīgajam lauksaimniecības sektoram. Kauņā (Lietuva), Rīgā (Latvija) un Tartu (Igaunija) ir salīdzinoši spēcīgs rūpnieciskais sektors, tie ir nacionālie augstākās izglītības un *R&D* centri, un šeit ir izveidotas vairākas inovācijas atbalsta struktūras. Paņevežā (Lietuva) arī ir diezgan spēcīga industriālā bāze, kaut gan *R&D* aktivitāte ir salīdzinoši zema. Meklenburga-Priekšpomerānija (Vācija) salīdzinājumā ar nacionālajiem standartiem uzrāda diezgan vāju sniegumu. Brandenburgas reģionā (Vācija) ir salīdzinoši spēcīgas publiskās *R&D* jaudas, bet vienlaikus tas atpaliek no vidējiem nacionālajiem rādītājiem citās jomās. Abās Vācijas teritorijās vēl saglabājas salīdzinoši augsts bezdarba līmenis. Podļaskes vojevodiste (Polija) ir sarežģītākā situācijā, jo tajā ir salīdzinoši augsta nodarbinātība lauksaimniecībā un salīdzinoši augsts bezdarba līmenis.

Starp partnerreģioniem pastāv diezgan plašas reģionālās atšķirības. Kaut arī *Eurostat* izmantotā statistika ir diezgan vispārīga un nesniedz detalizētu informāciju³ par katru BJR *InnoReg* partnerreģionu, tā piedāvā salīdzinošu inovācijas rezultātu atainojumu katrā reģionā.

² Šādas atšķirības starp inovācijas līderiem un atpalikušākajiem reģioniem ir novērojamas arī ES līmenī.

³ Dati ir balstīti uz augstāku reģionu līmeni (NUTS-2)

1. tabula. Daži galvenie rādītāji un BJR *InnoReg* partnerreģionu rezultāti.⁴

Salīdzinājumā ar ES	OLD	EDU	LLL	MHTMAN	KIS	GERD	BERD	HRST	PAT
Brandenburga	127,3	132,2	85,8	85,3	99,8	52,6	23,0	112,9	93,8
Meklenburga-Priekšpomerānija	125,7	119,7	83,9	64,0	97,4	55,8	26,8	99,5	48,9
Igaunija	98,7	151,2	79,2	58,3	84,5	23,8	32,1	113,6	13,2
Latvija	97,9	84,4	82,0	28,1	75,0	9,5	10,6	97,9	6,3
Lietuva	90,7	122,5	64,4	36,5	78,8	18,3	12,7	106,8	2,5
Podļaske	82,4	82,7	55,9	52,0	66,7	4,1	1,1	81,4	0,4
Rietumsomija	108,2	177,3	160,0	138,8	112,4	208,2	288,6	106,0	214,1

Kā redzams reģionālie (Baltijas valstu gadījumā – nacionālie) rādītāji pa jomām ļoti atšķiras. Vislielākās atšķirības ir uzņēmējdarbības *R&D* un patentēšanas aktivitātēs. Tāpat arī vidējo līdz augsto tehnoloģiju ražošanas īpatsvars ir ļoti atšķirīgs.

Balstoties uz projekta partneru izstrādātajiem informatīvajiem materiāliem un citiem pieejamajiem materiāliem, reģionus var raksturot šādi:

Inovācijas līderi

Tampere (Somija). Tampere ir tradicionāls Somijas industriālais centrs, kura rūpniecības vēsture iesniedzas 18. gadsimtā. Pēdējo 40 gadu laikā reģions ir kļuvis arī par nozīmīgu izglītības un *R&D* centru. Reģiona rādītāji ir augstāki par Somijas vidējiem rādītājiem par spīti vairākkārtīgām strukturālajām pārmaiņām dažādās nozarēs. Dominējošie rūpniecības sektori šajā reģionā ir mašīnbūve, automātika un IKT, kā arī vairāki jaunie sektori – mediju pakalpojumi un veselības aprūpes tehnoloģijas.

Inovācijas sekotāji

Dienvidu Ostrobotnija (Somija). Dienvidu Ostrobotnija ir pārsvarā neurbāns reģions ar lielu pieredzi lauksaimniecībā, kuras īpatsvars ir divreiz lielāks nekā Somijā kopumā. Reģionā ir spēcīga uzņēmējdarbība, kas nozīmē, ka mazajiem un vidējiem uzņēmumiem (MVU) ir liela nozīme reģiona ekonomikā. Reģionā nav savas universitātes, taču arī par spīti tam tas ir spējis izveidot darbojošos inovācijas sistēmu ap spēcīgākajām reģionālajām nozarēm, vietējo politehnikumu un vairākām universitāšu pētnieciskajām un mācību filiālēm.

⁴ Visjaunākie izmantotie dati (2006–2009), ES27=100. OLD = demogrāfiskās slodzes koeficients. Augstākā izglītība; LLL = līdzdalība mūžizglītībā uz 100 iedzīvotājiem vecumā no 25 līdz 64 gadiem; MHTMAN = nodarbinātība vidēji augsto un augsto tehnoloģiju ražošanā (% no kopējā darbaspēka); KIS = nodarbinātība augsto tehnoloģiju pakalpojumu sektorā (% no kopējā darbaspēka); GERD = kopējie *R&D* izdevumi (% no IKP); BERD = uzņēmējdarbības *R&D* izdevumi (% no IKP); HRSTC = cilvēkresursi zinātnē un tehnoloģijā; PAT = EPO patenti uz miljonu iedzīvotāju. Dati par NUTS-2 līmeni.

Spēcīgākās nozares ir pārtikas, metāla un koksnes apstrāde. Kopumā reģiona rādītāji ir zem vidējā Somijā, tomēr pilsētas reģions ap Seinajoki (*Seinäjoki*) uzrāda daudz labāku sniegumu.

Brandenburga⁵ (Vācija). Izglītība un pētniecība ir spēcīgi sektori, jošeit atrodas vairākas universitātes, pētnieciskie institūti un citas pētniecības un izglītības iestādes. Tomēr Brandenburgas reģiona ekonomiskās attīstības trajektorija ir nevienmērīga. Teritorijā ap galvaspilsētu Berlīni novērojama salīdzinoši liela izaugsme, savukārt, citas reģiona daļas attīstās lēnāk. Šīs teritorijas ir ievērojami cietušas no strukturālajām pārmaiņām un ekonomiskās lejupslīdes lauksaimniecībā un tradicionālajās nozarēs. Reģionā ir vairākas tradicionālās nozares – mašīnbūve un elektronika, autobūve un petroķīmiskā rūpniecība, kā arī jaunās nozares, piemēram, medicīnas un biotehnoloģija, aviācijas un kosmiskā rūpniecība, loģistika, vides tehnoloģijas, IKT un mediji.

Atpalikušākie reģioni

Meklenburga-Priekšpomerānija (Vācija). Salīdzinoši lauku reģions pēc sava rakstura, kur vienīgās ievērojama lieluma pilsētas ir Rostoka un Šverīne. Tāpat kā citi Austrumvācijas reģioni arī Meklenburga-Priekšpomerānija pēc Vācijas atkalapvienošanās pārdzīvoja lielu strukturālo pārmaiņu periodu. Ekonomiskā bāze, galvenokārt, koncentrējas ap jūras nozarēm, pārtikas un būvniecības nozari, kā arī jauno biotehnoloģijas nozari. Bezdarba līmenis ir augsts. Reģionā ir salīdzinoši augsts akadēmisko darbinieku īpatsvars, kā arī salīdzinoši lielas investīcijas publiskajā R&D sektorā. Meklenburgas-Priekšpomerānijas teritorijā atrodas divas tradicionālās universitātes un citas izglītības iestādes.

Kauņa (Lietuva). Kauņas reģionā ir augsta universitāšu koncentrācija, kas nodarbojas ar R&D, spēcīgs rūpnieciskais sektors un vietējās pārvaldes institūcijas (tostarp inovācijas atbalsta organizācijas), veidojot spēcīgāko uz tehnoloģijām balstīto reģionālās inovācijas sistēmu Lietuvā. Kaut gan šobrīd Kauņā dominējošās rūpniecības nozares ir tekstila un vieglā rūpniecība, šeit ir ievērojams potenciāls uz inovāciju balstītai attīstībai.

Paņeveža (Lietuva). Paņeveža atrodas izdevīgā satiksmes ceļu krustpunktā. Reģiona pozīcija ir salīdzinoši spēcīga, it īpaši pārtikas un tekstilrūpniecībā, tomēr lauksaimniecība joprojām saglabā savu nozīmīgumu. IKP rādītāji ievērojami atpaliek no vidējā nacionālā rādītāja. Publiskās pētnieciskās un izstrāžu jaudas ir zemas salīdzinājumā ar lielākajiem centriem – Kauņu un Viļņu.

⁵ Šeit ietverts arī Hāfelandes-Flēmīngas reģions.

Rīga (Latvija). Reģions ir augstākās izglītības un *R&D* centrs, tajā ir salīdzinoši spēcīgs industriālais sektors un dažādas inovācijas atbalsta struktūras. Var pieņemt, ka inovācijas dzinēju, zināšanu radīšanas un intelektuālā tīpašuma ziņā reģiona sniegums ir daudz labāks par vidējo Latvijā.

Tartu (Igaunija). Tartu Reģionālā inovācijas sistēma lielā mērā balstās uz universitāti; galvenās rūpniecības nozares ir mežsaimniecība, metālapstrādes mašīnbūve, pārtikas un tekstilrūpniecība. Var pieņemt, ka inovācijas dzinēju, zināšanu radīšanas un intelektuālā tīpašuma ziņā reģiona sniegums ir daudz labāks par Igauniju kopumā. Reģionā ir augsta ar biotehnoloģiju saistītu pētniecisko grupu un uzņēmumu koncentrācija.

Podlaskie (Polija). Salīdzinājumā ar citiem apskatītajiem reģioniem Podlaskes vojevodistē ir augsts nodarbinātības līmenis lauksaimniecībā un ar to saistītajās nozarēs – dominē pārtikas ražošana un pārstrāde (piena, gaļas, augļu un dārzeņu, alus un alkoholisko dzērienu ražošana). No Eiropas Savienības skatupunkta reģiona bezdarba līmenis ir diezgan augsts, bet zemāks par vidējo rādītāju Polijā. Reģionā spēcīgas ir pārtikas, kokapstrādes un dažāda veida vieglās rūpniecības nozares.

Kopīgus transnacionālās un starpreģionu sadarbības pasākumus inovācijas veicināšanā bieži vien ir vieglāk ieviest starp reģioniem, kuros inovācijas rezultāti ir vienādā līmenī un kuros ir līdzīga rakstura inovācijas sistēmas un politika. BJR zonā šādas iespējas ir diezgan ierobežotas, jo reģionu attīstības līmenis ir ļoti atšķirīgs. No otras puses īpaši atpalikušākie reģioni var daudz mācīties no inovācijas un pārvaldības sistēmām attīstītākajos reģionos. Tāpat attīstītie reģioni, piemēram, Tampere, var gūt labumu, mācoties no konkrētām aktivitātēm un politikas, kas ir vairāk attīstītas citos reģionos.

3.2. Daži svarīgākie izaicinājumi un attīstības vajadzības

3.2.1. Cilvēkresursu pieejamība

Cilvēkresursi ir plaši sastopama attīstības problēma. Uz inovāciju balstīta attīstība lielā mērā ir atkarīga no cilvēkresursiem ne tikai pētniecībā un izstrādē, bet arī ražošanā un pakalpojumu sfērā. Par spīti labajai izglītības sistēmai un samērā plašo augstākās izglītības mērogu atsevišķos reģionos aizvien vēl identificējamās dažādas problēmas, tostarp:

- izglītotā darbaspēka aizplūde (īpaši jaunieši un labi izglītoti cilvēki) uz citiem reģioniem vai ārzemēm;
- kvalificēta darbaspēka nodrošināšana šodienas un rītdienas vajadzībām;
- iedzīvotāju novecošana;

- vecāku cilvēku nodarbinātība;
- mūžizglītības attīstīšana;
- profesionāla darbaspēka ar augsta līmeņa profesionālo kvalifikāciju trūkums (piemēram, Somijā);
- profesionāla darbaspēka ar tehnisko izglītību trūkums (piemēram, Vācijā, Latvijā, Lietuvā);
- zema darbaspēka mobilitāte;
- atsevišķos reģionos – motivācijas trūkums pabeigt izglītības programmu.

3.2.2. Saikņu veidošana starp izglītību, zinātņi un tautsaimniecību

Lielākajā daļā reģionu Baltijas jūras zonā izglītības un zinātnes pamatstruktūra ir salīdzinoši labi attīstīta, un šeit ir daudzveidīgs izglītības un *R&D* institūciju klāsts. Tomēr pastāv grūtības gūt maksimālo labumu no šīm institūcijām. Universitātes mēdz būt attālinātas no privātā sektora un reģiona ekonomikas problēmām, un bieži vien tās nav pārāk labi savstarpēji saistītas un/vai internacionalizētas. Šajā jomā iespējams identificēt šādas problēmas:

- kā palielināt saskaņotību starp izglītību un reģionālās tautsaimniecības vajadzībām;
- kā uzlabot uzņēmējdarbības izglītību;
- kā sekmēt savstarpēju sadarbību starp universitātēm un uzņēmumiem;
- kā ietekmēt universitāšu regulējumu un darba kultūru, lai veicinātu sadarbību ar uzņēmumiem;
- kā sekmēt starpdisciplināro sadarbību un kopdarbu starp vietējām universitātēm;
- zinātnieku un pētnieku novecošana (īpaši Baltijas valstīs);
- internacionalizācijas prasmes un starptautiskie tīkli.

3.2.3. Kā atbalstīt uzņēmējdarbības attīstību reģionos

Arī uzņēmējdarbības un privātā sektora inovācijā pastāv dažādas problēmas, kas attiecas uz visiem vai vairākiem Baltijas jūras reģioniem. Kaut arī dažos reģionos privātā *R&D* līmenis ir salīdzinoši augsts, arvien vēl pastāv daudz faktoru, kas kavē inovācijas procesus. Viens no svarīgākajiem ir atbilstošu agrīnās stadijas finansējuma instrumentu un atbilstošu inovācijas pakalpojumu trūkums.

Dažos reģionos MVU inovācija ir īpaši svarīga. Līdz šim ir apspriestas šādas svarīgas problēmas:

- kā iedrošināt MVU veikt investīcijas;
- kā piesaistīt ārvalstu tiešās investīcijas (ĀTI);
- kā veicināt uzņēmumu izaugsmi;
- kā radīt uzņēmējdarbību vērstu kultūru un gaisotni;
- kā attīstīt inovācijas aktivitāšu finansēšanu, īpaši MVU (riskā kapitāls, sākumkapitāla nodrošināšana);
- kā veicināt jaunu uzņēmumu rašanos un attīstību;
- vāja inovācijas kultūra uzņēmumos, sevišķi MVU;
- tīklu veidošana un sadarbība starp uzņēmumiem (piemēram, inovācijas tīkli, kopu (klasteru) veidošana, atvērtā inovācija);
- kā reģionā piesaistīt jaunus uzņēmumus un paturēt esošos;
- uzņēmējdarbības un inovācijas pakalpojumi, kas atbilst vietējās ekonomikas vajadzībām.

3.2.4. Kā uzlabot jaudas un resursus reģionālajam inovācijas atbalstam

BJR sastopas arī ar plašākiem izaicinājumiem attīstībai. Vairākos reģionos reģionālā inovācijas sistēma nav pilnībā izveidota, un ir jārisina dažādas problēmas, lai padarītu reģionu pievilcīgāku uzņēmējdarbībai. Jāpilnveido un ilgstoši jānostiprina dažādi inovācijas atbalsta instrumenti, kā arī jāuzlabo sadarbība starp dažādiem inovācijas sistēmas dalībniekiem. Atsevišķos reģionos pārvaldības sistēmā trūkst zināšanu par inovācijas jautājumiem, vai arī tā nav pietiekami efektīva, lai atbalstītu uz inovāciju vērstu reģionālo attīstību. Rezultātā reģioniem būs jā sastopas ar vairākiem izaicinājumiem, lai veicinātu sava reģiona un visa BJR konkurētspēju. Galvenās problēmas ir šādas:

- kā pilnveidot starpnieku un pakalpojumu sniedzēju iespējas un resursus reģionālās attīstības un inovācijas atbalsta jomā;
- kā pilnveidot reģionālo pārvaldības sistēmu, lai tiktu labāk izprasta un atbalstīta inovācija;
- kā izveidot ilgtspējīgu un efektīvu inovācijas sistēmu;

- kā labāk izmantot nacionālos un starptautiskos tīklus, lai atbalstītu reģionālo inovācijas politiku;
- kā nodrošināt līdzsvarotu reģionālo attīstību ar inovācijas veicināšanas starpniecību.

BJR teritorijas ir atšķirīgas ar dažādām stiprajām un vājajām pusēm. Turklāt notikumi Eiropas attīstībā un globālajā ekonomikā ietekmē visus reģionus. Paaugstināta saziņa, sadarbība un konkurence ir gan globālās ekonomikas ietekmes atspoguļojums, gan nepieciešamība. Konkurence pārsvarā koncentrējas uz investīcijām un cilvēkkapitālu. Vienlaicīgi inovācijas un zināšanu loma ražīguma un konkurētspējas nodrošināšanā ir pieaugusi, savukārt, konkurence zemo izmaksu dēļ ir kļuvusi mazāk iespējama. Tas ir radījis nepieciešamību koncentrēties uz reģionu stiprajām pusēm un uzsvāru uz reģionu raksturīgajiem aspektiem.

Tā vietā, lai tikai censtos diferencēt sevi no citiem reģioniem, atsevišķās teritorijās ir radītas izcilības kopas jeb klasteri, kuros tiek apkopotas kompetences un resursi no dažādiem reģioniem, un kuri sniedz pievienoto vērtību uzņēmumiem, sabiedriskā sektora dalībniekiem, trešā sektora organizācijām un lietotājiem. Šo attīstības tendenci ir paātrinājušas izmaiņas inovācijas raksturā. Jaunas tehnoloģijas un jauni ekonomiskās darbības organizēšanas paņēmieni ļauj inovācijai būt interaktīvākai un satīklotākai. Atvērtās inovācijas koncepcijas ieviešana norāda uz to, ka uzņēmumi savā inovācijas darbībā lielā mērā paļaujas uz zināšanu un citu inovatīvo resursu (finansu, cilvēkkapitāla) ārējo pieejamību.

Līdz ar to no vienas puses pastāv vajadzība pēc unikāliem aspektiem, taču no otras puses jābūt arī spējai veidot reģionu kopas un konsorcijs. Mūsdienų pasaules inovācijas ekosistēmās neviens reģions nevar sasniegt izcilību viens pats. Turpmāk sniegtajos ieteikumos tas ir ņemts vērā, jo tajos tiek iedrošināts rūpēties par reģionam raksturīgajiem aktīviem un iespējām, kā arī par starpreģionu sadarbību inovācijas politikas jomā Baltijas jūras reģionā.

4. IETEIKUMI

Balstoties uz galveno globālo tendenču analīzi, kā arī analizējot konkrētos apdraudējumus un iespējas, kas attiecas uz BJR ārpus galvaspilsētu reģioniem, tiek sniegts ieteikumu kopums ar virzieniem turpmākajai inovācijas veicināšanas un atbalsta praksei. Šie ieteikumi būtu jāņem vērā, lai reaģētu uz minētajām tendencēm, izaicinājumiem un iespējām. Tajos ietilpst pasākumi nepietiekamu finanšu un cilvēkresursu virzīšanai un turpmākās rīcības priekšlikumi inovāciju atbalstam, praksei, politikai un sadarbībai ārpus galvaspilsētām esošajos BJR reģionos.

4.1. Inovācijas politikas ietvara izstrāde, kas ņem vērā ārpus galvaspilsētām esošo reģionu vajadzības

Valstu reģionālās attīstības politikā no vienas puses ir uzsvērtā metropoļu loma un no otras – mazapdzīvoto reģionu loma. Tradicionālā rīcībpolitika un instrumenti *R&D* atbalstam ir iegūti no reģioniem ar attīstītām augstajām tehnoloģijām un labiem rezultātiem, un bieži vien tie līdzīgā veidā ir piemēroti atšķirīgiem reģioniem. Šāda pieeja ne vienmēr ir bijusi veiksmīga. Savukārt, perifērijas reģioni ir bijuši galvenais reģionālās politikas mērķis, bieži vien vairāk koncentrējoties uz fizisko un cilvēku infrastruktūru nekā konkrētiem ar inovāciju saistītiem jautājumiem.

Ārpus galvaspilsētu reģioniem ir vajadzīga sava pieeja un rīki konkurētspējas attīstīšanai. Tiem ir jāatrod pašiem sava attīstības politika un nav pārāk jāpaļaujas uz lielpilsētu reģionu un centrālās valdības vadlīnijām. Ja tārpus galvaspilsētu teritorijām ir pašām savs “produktu portfelis”, tās arī labāk spēj (gan psiholoģiski, gan materiāli) pieņemt savus lēmumus un radīt priekšnoteikumus spontānai attīstībai. Funkcionālās un kvalitatīvās spējas veicina progresu un panākumus. Skaidru reģionālo profilu spēj izveidot tikai reģions pats. ES strukturālajā politikā būtu vairāk jāizmanto reģionu spējas.

Arī galvaspilsētu reģioniem BJR sadarbībā ir bijusi nozīmīga loma. Tomēr, tā kā to vajadzības un problēmas bieži vien atšķiras no citiem reģioniem, BJR attīstības aktivitātēs turpmāk ieteicams vairāk uzsvērt diferenciaciju starp dažādiem reģionu tipiem. Tāpat ir nepieciešami diferencēti inovācijas tīkli BJR iekšienē, lai teritoriju ārpus galvaspilsētām vajadzības tiktu risinātas mērķtiecīgāk.

4.2. Ilgtermiņa apņemšanās nodrošināt konsekventu un efektīvu inovācijas politikas ieviešanu

Viens no galvenajiem izaicinājumiem, ar ko sastopas reģioni ārpus galvaspilsētām, ir tas, ka par spīti daudzajām inovācijas stratēģijām inovācijas politikas virzīšanai (kuru diapazons ir no reģionālām un nacionālām līdz BJR un ES līmenim), inovācijas politikas ieviešanu parasti raksturo īstermiņa uzsvāri un nepastāvīgums. Tas, galvenokārt, ir inovācijas aktivitāšu finansēšanas struktūras rezultāts. Lielākā daļa inovācijas atbalsta instrumentu tiek finansēti projektu un programmu finansējuma ietvaros no dažādiem avotiem (piemēram, ES struktūrfondi, valsts finansējuma instrumentiem, vietējiem avotiem). Šāda īstermiņa finansēšana un ar to saistītā nepieciešamība izstrādāt aktivitātes nereti apstādina veiksmīgas iniciatīvas brīdī, kad tās sāk dot rezultātu. Tāpat dažādi attīstības dienesti ir atkarīgi no augsti kvalificēta personāla, kuru ir grūti atrast un noturēt nestabilā finansējuma dēļ.

Rezultātā daudzos reģionos ir nepieciešams izstrādāt konsekventāku ilgtermiņa attīstības perspektīvu, lai nodrošinātu efektīvu inovācijas politiku īstermiņa projektu mainīgajos finansējuma un politikas apstākļos.

Pastāv nepieciešamība palielināt informētību par esošajiem inovācijas atbalsta rīkiem un labāko praksi visā BJR. Dažādi BJR reģioni ārpus galvaspilsētām ir izstrādājuši paši savas pieejas, lai apvienotu ilgtermiņa stratēģiju ar īstermiņa finansējuma avotiem. Tas dod iespēju mācīties no citu reģionu izmantotajiem risinājumiem, lai nodrošinātu finansējumu inovācijas atbalsta pakalpojumiem. Tāpēc ir *ieteicams, lai BJR ārpus galvaspilsētām esošie reģioni uzsāktu jaunu iniciatīvu, kas koncentrētos uz zināšanu nodošanu un politisko izglītību par to, kā veidot ilgtspējīgu reģionālo inovācijas vidi nākotnē.*

Nākamajā struktūrfondu periodā Eiropas Savienība plāno novirzīt lielākus resursus pasākumiem inovācijas atbalstam. Jau sākot ar 2010. gadu, paziņojumā "Inovācijas Savienība" Komisija iesaka dalībvalstīm ievērojami palielināt un pilnveidot esošo struktūrfondu izlietojumu pētniecībai un inovācijai.

Tāpat pastāv vajadzība veidot kopīgi finansētas aktivitātes sadarbībai BJR. Par spīti lielajām atšķirībām struktūrā un finansējumā reģioni ārpus galvaspilsētām sastopas ar līdzīgām attīstības problēmām un iespējām. BJR projekts *InnoReg* un tā priekšteči ir nodemonstrējuši, ka ir iespējams nodot labo praksi un izveidot kopīgas aktivitātes inovācijas politikas pasākumiem reģionos. Paturot prātā šo veiksmīgo pieredzi, tiek ieteikts veidot saskaņotāku un ilgāklaicīgāku stratēģiju kopīgu aktivitāšu izstrādei BJR, kas pārsniedz atsevišķu projektu robežas – t.i., *izveidot kopīgu ilgtermiņa inovācijas politikas darba kārtību BJR reģioniem ārpus galvaspilsētām.*

4.3. Inovācijas politikas reģionālās dimensijas stiprināšana, lai rūpētos par reģionam raksturīgajiem aktīviem un iespējām

Starp reģioniem pastāv daudz atšķirību to rūpnieciskās struktūras, *R&D* un tehnoloģiskā nodrošinājuma, politisko iniciatīvu, uzņēmējdarbības pakalpojumu pieejamības, pārvaldes struktūru un institucionālā ietvara ziņā, īpaši dalībnieku savstarpējā saistībā. Rūpniecības, pārvaldes un augstākās izglītības sistēmu struktūra ir atšķirīga, un attiecības starp šīm darbības sfērām atšķiras dažādos reģionos.

BJR ārpus galvaspilsētu reģioni atrodas dažādās attīstības stadijās ceļā uz zināšanām balstītu ekonomiku. Atsevišķi reģioni ir uzskatāmi par inovācijas līderiem, turpretim citos reģionos inovācijas rezultāti pagaidām ir samērā pieticīgi. Šīm atšķirībām inovācijas rezultātos nevajadzētu aizēnot to, ka visiem šiem reģioniem ir konkrēti aktīvi, kuri būtu jāattīsta īpaši rūpīgi, un kuriem pat būtu jāpiešķir prioritāte.

Tomēr, raugoties uz reģionālās inovācijas stratēģijām, mērķi un prioritātes izskatās pārsteidzoši līdzīgas – jo īpaši attiecībā uz svarīgākajiem *R&D* sektoriem.

Fakti liecina, ka reģioniem raksturīgās priekšrocības, kas sakņojas specializētos uzņēmumos, kvalificētos darbiniekos un inovatīvajā kapacitātē, joprojām ir ievērojams ražīguma pieauguma avots uzņēmumiem – pat vislielākajiem transnacionālajiem uzņēmumiem.^{ix} Apvienojumā ar ģeogrāfisko un kultūras specifiku šīs priekšrocības var kalpot kā unikāli aktīvi vai vismaz salīdzinošas konkurences priekšrocības, kas ir jāizmanto.

Arī inovācijas politikas reģionālā dimensija ir svarīga, jo daudzi no faktoriem, kuru ietekme uz inovatīvo spēju ir zināma valstu līmenī, parasti ir balstīti uz atsevišķu reģionu stiprajām pusēm un unikālajām priekšrocībām. Vēl uzmanība ir jāpievērš iespējām, ko šādi reģioniem raksturīgie aktīvi sniedz inovācijas politikai. Starpreģionālās sadarbības spēks slēpjas apstākļī, ka tā var palīdzēt atklāt nosacītas priekšrocības, ko reģionālie spēlētāji paši nespēj pamanīt. Turklāt reģioniem ir kopīgas priekšrocības, kuras iespējams attīstīt sadarbojoties. BJR labs paraugs nākotnes iespējām ir inovācija tūrisma jomā.

Tāpēc ieteicams, lai BJR ārpus galvaspilsētu reģionos turpmākajā sadarbībā un zināšanu apmaiņā īpaša uzmanība tiktu pievērsta reģionālo inovācijas stratēģiju attīstības nepārtrauktībai, lai tās patiesi attiektos uz “gudro specializāciju”, kas balstīta uz unikāliem, reģioniem raksturīgajiem aktīviem jeb priekšrocībām.

4.4. Nākotnes cilvēkkapitāla nodrošināšana – jaunieši kā profesionāļi un uzņēmēji

Daudzi reģioni ārpus galvaspilsētām sastopas ar demogrāfisko pārmaiņu izaicinājumiem, kā arī vispārēju uzņēmējdarbības kultūras neesamību. Lielpilsētu teritorijas parasti spēj piesaistīt jaunus cilvēkus, pateicoties to mācību un darba iespēju daudzveidībai. Tāpēc ir svarīgi atbalstīt jauno paaudzi uzņēmējdarbības uzsākšanā un inovācijā. Nākotnes inovācijas politikai būtu jānodrošina rīki un prakse, kas spēj paaugstināt jauniešu inovācijas apziņu un veicināt viņu uzņēmējdarbības izpratni, kā arī sniegt iespējas, kas ļautu viņiem palikt reģionā.

Šajā ziņā optimismu vieš pieredze, kas gūta tā sauktajās “inovācijas dienās” un iniciatīvās atsevišķos reģionos, piemēram koncepcija *Demola* Tamperes reģionā. “Inovācijas dienas” tika organizētas BJR *InnoReg* projekta ietvaros ar mērķi pulcēt jauno paaudzi (studentus) un uzņēmumus inovācijas dialogā par konkrētām aktivitātēm. Šīs Iniciatīvas saved kopā augstskolu studentus un uzņēmumus atvērtā inovāciju vidē.

Jauno talantu paturēšanai reģionos, pievilcīgu karjeras iespēju nodrošināšanai un uzņēmējdarbības paplašināšanai ir nepieciešami vairāki pasākumi, tostarp:

- semināri vai kursi, kuros uzņēmēji var diskutēt ar studentiem;
- vairāk uz projektiem balstīti kursi skolās un augstskolās, kuru ietvaros studenti pavada vairāk laika, risinot uzņēmumu problēmas;
- inovācijas darba semināri, izstādes, konkursi un cita veida pasākumi, kas zinātni un tehnoloģiju pietuvina jauniešu ikdienai;
- rīki jaunu speciālistu piesaistei un noturēšanai, nodrošinot viņiem darba iespējas reģionā.

Pastāv nepieciešamība attīstīt sadarbību starp dažādām ieinteresētajām pusēm, lai veicinātu inovāciju jaunās paaudzes vidū – gan reģionāli, gan arī kopā ar ārējiem partneriem. Pateicoties kopīgajām problēmām un esošajiem sadarbības tīkliem, BJR nodrošina ļoti ērtu platformu informēšanai par pieejamajiem inovācijas atbalsta rīkiem un labāko praksi. Tā kā reģioniem ārpus galvaspilsētām rūpes par nākotnes profesionālo darbaspēku ir izšķirošas, šo jautājumu risināšanai ieteicams izstrādāt speciālu, ar konkrētiem pasākumiem saistītu kopīgu stratēģiju.

4.5. Uzlabots atbalsts jauniem inovācijas veidiem reģionos ārpus galvaspilsētām

Tradicionāli inovācija, galvenokārt, ir saistījusies ar *R&D*, ko veic privātais sektors, pētnieciskie institūti un universitātes. Rezultātā daudzos gadījumos zinātne un formālā *R&D* darbība ir kļuvusi līdzvērtīga inovācijai. Tomēr 21. gadsimtā tradicionālais inovācijas piesaistes modelis ar zinātnes palīdzību pats par sevi nedarbojas. Konkurētspējas saglabāšanas modelī ir jāspēj integrēt jauninājumus tehnoloģijās, produktos un procesos (tradicionālo inovāciju), uzņēmējdarbības modeļos, organizāciju formās un tirgus pozicionēšanā (slēptā inovācija).^x Tāpat pastāv nepieciešamība plašāk izmantot dizainu un radošumu kā inovācijas avotu, jo inovācija nerodas tikai *R&D* laboratorijās, bet gan no dažādiem avotiem.

Inovācijas raksturs ir mainījies un turpinās mainīties. Īpaši atvērtā inovācija un uz lietotājiem vērsta inovācija tiek uzskatīta par aizvien svarīgāku panākumu sasniegšanas metodi uzņēmējdarbības sabiedriskajā, privātajā un pētnieciskajā sektorā. Mūsdienu uz zināšanām balstītajā globālajā ekonomikā dažādas organizācijas veicina uz lietotājiem un uz pieprasījumu vērsto pieeju, lai paaugstinātu inovācijas procesu lietderību un efektivitāti.

Šie inovācijas modeļi ir sevišķi svarīgi pakalpojumu sektorā, kaut gan no tiem labumu gūst visi sektori.

Praksē **uz lietotāju vērstā inovācija** nozīmē lietotāju un pārējo ieinteresēto pušu iesaisti jaunu pakalpojumu un produktu izstrādē. **Atvērtā inovācija** nebalstās tikai uz pētniecisko paradigmu (lineāro inovāciju), bet pieļauj inovatīvu pienesumu no citiem virzieniem un avotiem, piemēram, mākslas pasaules, radošās šķiras, klientiem. No ārpus galvaspilsētu reģionu viedokļa atvērto inovāciju var uzskatīt arī par rīku, kas palīdz eksportēt idejas ārpus centrālajām teritorijām.

Viens konkrēts instruments atvērtākai un uz lietotājiem vairāk vērstai inovācijai ir **inovatīvo tirgu** izveide un **publiskais iepirkums**. Kaut gan šie rīki bieži vien ir piemērotāki valsts līmeņa ietvaros, atsevišķos gadījumos reģionālie tirgi (jo īpaši kopdarbībā) ir pietiekami pievilcīgi, lai būtu iespējams izmantot inovatīvu publisko iepirkumu kā inovācijas veicināšanas instrumentu, sevišķi sabiedrisko pakalpojumu jomā.

Ir nepieciešams attīstīt jau esošos inovācijas politikas instrumentus, kā arī jaunus pasākumus, kas atbalsta pilnvērtīgu inovāciju, piemēram, uz lietotājiem un pieprasījumu vērstu inovāciju, sociālo inovāciju, organizāciju inovāciju utt. Jau tagad pastāv dažādi inovācijas atbalsta pasākumi un instrumenti, kas izstrādāti BJR. Tāpēc BJR reģioniem ārpus galvaspilsētām ir ieteicams koncentrēties uz labākās prakses apmaiņu un jaunu pilotprojektu uzsākšanu, lai turpinātu šo instrumentu attīstīšanu.

Piemērs kopīgiem pasākumiem nākotnē varētu būt tālāk attīstīt un izplatīt inovācijas vaučeru koncepciju. Inovācijas vaučeru programmas ir izveidotas daudzos Eiropas reģionos un gūtā pieredze vieš daudz optimisma, sevišķi MVU. ES vajadzētu atbalstīt šo procesu, nosakot minimālās prasības un izveidojot ietvaru, kas ļautu vai palīdzētu reģionālām un nacionālām organizācijām atvērt savas vaučeru sistēmas, kā arī atbalstītu apmaiņas sistēmas ieviešanu. Tas ļautu MVU atrast labāko iespējamo zināšanu sniedzēju. BJR varētu būt pilotteritorija šajā procesā.

4.6. Daudzveidīgāka inovācijas politikas finansēšanas modeļa izstrāde reģionos ārpus galvaspilsētām

Inovācijas politikas finansējumam ir dažādi avoti. Tomēr struktūrfondu (SF) loma ir bijusi ļoti nozīmīga daudzos reģionos ārpus galvaspilsētām. Eiropas Komisija piedāvās SF ietvaru pēc 2013. gada, kurā būtu pievērsta lielāka uzmanība inovācijai. Tas nozīmē, ka, lai arī kopējie SF izdevumi BJR varētu samazināties, pieejamā summa arvien vairāk tiktu novirzīta inovācijai.

Par spīti šīm stratēģiskajām vadlīnijām ir iespējams, ka daudzos reģionos SF turpmāk būs mazāka loma, kas norāda uz nepieciešamību pēc citiem finansējuma avotiem.

Pastāv vajadzība labāk apgūt ES un starptautisko finansējumu tādu instrumentu un pakalpojumu izveidei, kas varētu izmantot kopīgo pieredzi un problēmas. Starptautiskais finansējums varētu būt vieglāk pieejams lielākiem reģionālo spēlētāju konsorcijiem – it īpaši, ja pastāv iespējas kopīgas darbības veikšanai.

Tāpat valstīs visā BJR ir jābūt skaidram darba dalījumam starp nacionālajiem finansēšanas instrumentiem un īpašajiem reģionu *papildu* instrumentiem. Nacionālie instrumenti bieži vien neievēro reģioniem raksturīgās vajadzības un iespējas, tāpēc nākotnē ir nepieciešams apspriesties ar valsts līmeņa lēmumu pieņēmējiem par inovācijas politikas izstrādi virzienā, kas būtu elastīgāks, un kur reģioniem būtu iespēja izstrādāt pašiem savas pieejas.

Tāpat ir paredzams, ka būs nepieciešama lielāka privātā finansējuma avotu izmantošana inovācijas atbalstam. Eiropa un lielākā daļa tās reģionu nepārprotami atpauž privāto investīciju ziņā *R&D* vajadzībām, un šāda situācija ir daudzos BJR reģionos. Privātais finansējums inovācijai ir nepietiekams daudzos reģionos, novērojams gan nozaru investīciju, gan riska kapitāla trūkums. Daži reģioni ir spējuši izstrādāt pasākumus privāto resursu piesaistei un mobilizēšanai, bet privātā sektora *R&D* sekmēšanai varētu būt nepieciešami arī valsts līmeņa pasākumi (piemēram, subsīdijas, nodokļu atvieglojumi). Ir nepieciešama apmaiņa ar labāko praksi un kopīgas iniciatīvas, lai rastu jaunus veidus publisko un privāto partnerību sekmēšanai, kā arī instrumentus privāto *R&D* investīciju veicināšanai, īpaši starp MVU. Kaut gan daudzus no šiem šķēršļiem vislabāk ir risināt ES un nacionālajā līmenī, arī transnacionālā sadarbība un reģionālie instrumenti (tostarp labāks atbalsts tehnoloģiju nodošanai, publiskie iepirkumi un lielāku pilottirgu izveide) var sekmēt privātā sektora investīcijas *R&D* darbībā un veiksmīgu inovāciju komercializāciju.

4.7. Inovācijas vērsšana uz tradicionāli spēcīgajiem sektoriem

Lielākā daļa inovāciju rodas augsto tehnoloģiju nozarēs. Tāpat ir apgalvots, ka atšķirības inovācijas rezultātos starp ES un ASV galvenokārt izskaidrojamas ar situāciju augsto tehnoloģiju nozarē.

Ne visiem ārpus galvaspilsētām esošajiem reģioniem ir lielas iespējas un rūpnieciskā aktivitāte strauji augošajā augsto tehnoloģiju nozarē. Ir zināms, ka šīs nozares parasti mēdz koncentrēties lielpilsētu reģionos. Tomēr ne visa izaugsme un inovācija notiek jaunajās augsto tehnoloģiju nozarēs, un arī jau esošās spēcīgās nozares var izdzīvot un augt, pateicoties inovācijai.

Labs piemērs tam ir Tamperes reģions, kas ietilpst BJR *InnoReg* projektā. Reģionā atrodas spēcīga mašīnbūves nozare, kas ir izdzīvojusi un augusi, modernizējot savas pamatjaudas – izejvielas, apstrādi, projektēšanu un testēšanu, ieviešot mašīnās jaunas tehnoloģijas no augsto tehnoloģiju sektoriem – elektronikas, vadības un informācijas tehnoloģijām.

Attiecīgi inovācijas politikā ārpus galvaspilsētu reģionos nevajadzētu pievērsties tikai augošajiem augsto tehnoloģiju sektoriem, bet arī atjaunot un attīstīt tradicionāli spēcīgās nozares. Ir jāizstrādā jauni un uzlaboti inovācijas politikas instrumenti, kas atbalstītu esošo nozaru modernizāciju un veicinātu inovāciju ar apguves starpniecību. Svarīga ir spēja pielāgot, attīstīt un pielietot esošās zināšanas, kas bieži ir radītas citur vai citās nozarēs, un piemērot tās, lai pilnveidotu esošos produktus un pakalpojumus. Tas bieži vien tiek panākts, veidojot labākas saiknes ar zināšanu centriem citos reģionos un citos saistītajos augsto tehnoloģiju sektoros.

Tāpēc nākotnē ir ieteicams izveidot konkrētu kopīgu sistēmu apmaiņai ar labāko praksi, pilnveidojot reģionos esošo tradicionālo nozaru zināšanu apguves jaudas. Sistēmā būtu jāiekļauj arī kopīgu iniciatīvu kopums jaunu pieeju un instrumentu izstrādei, lai turpinātu veicināt esošo nozaru modernizāciju ar inovācijas palīdzību. Transnacionālā sadarbība starp ārpus galvaspilsētu reģioniem ir lieliska platforma šādai pieejai, jo galvaspilsētu reģioni savās stratēģijās un sadarbībā parasti piešķir prioritāti zināšanu radīšanas spējai.

Vēl viens svarīgs un inovācijas politikas stratēģijās bieži ignorēts sektors ir pakalpojumi. Pakalpojumu sektors lielākajā daļā BJR valstu un apakšreģionu ir visproduktīvākais sektors. Daudzas pakalpojumu sektora aktivitātes, piemēram, tūrisms un tā sauktās radošās nozares, arī pieaug samērā strauji. Tā kā pakalpojumu sektors parasti rada jauninājumus, nodrošinot risinājumus klientu problēmām vai vajadzībām, inovācija pakalpojumu sektorā tas nav balstīts tikai uz formālo *R&D*. Daļēji šī atšķirīgā inovācijas rakstura dēļ tradicionālie atbalsta instrumenti, kas vērsti uz ražošanas sektoriem, ne vienmēr spēj nodrošināt labu atbalstu pakalpojumiem. Inovācijai pakalpojumu nozarē tiek pievērstas aizvien lielāka uzmanība ES un valstu līmeņa inovācijas politikas iniciatīvās. Tomēr, tā kā pēc savas būtības daudzi pakalpojumi ir vairāk iesakņojušies vietējā un reģionālajā vidē, ir svarīgi izstrādāt vietējām vajadzībām pielāgotus pasākumus inovācijas atbalstam pakalpojumu sektorā. Sadarbība BJR piedāvā iespējas vēl vairāk uzlabot šīs aktivitātes konkrētās nozarēs, piemēram, tūrismā.

4.8. Uzsvars uz inovāciju sabiedriskajā un nevalstiskajā sektorā

Sabiedriskie pakalpojumi veido milzīgu saimnieciskās darbības jomu, kā arī potenciālu virzienu inovācijai. Tomēr salīdzinājumā ar daudzām citām nozarēm inovatīvā darbība šajā jomā ir mazattīstīta. ES sabiedrisko pakalpojumu īpatsvars veido 40% līdz 56% no IKP, savukārt, ar sabiedrisko sektoru saistītā nodarbinātība – no vienas ceturtdaļas līdz vienai trešdaļai kopējā ES iedzīvotāju skaita darbaspējīgā vecumā. Nodarbinātība sabiedriskajā sektorā vien veido 15% no kopējās nodarbinātības ES. Dažādas globāla un Eiropas mēroga problēmas, piemēram, demogrāfiskās pārmaiņas, piesārņojums un drošības jautājumi, izvirza jaunas prasības sabiedriskajiem pakalpojumiem. Statistika rāda, ka daudzās attīstītajās valstīs pieprasījums pēc sabiedriskajiem pakalpojumiem pieaug straujāk nekā visa pārējā tautsaimniecība, vēl pirms nesenās ekonomiskās krīzes iestāšanās. Tajā pašā laikā ekonomiskās situācijas pasliktināšanās līdztekus demogrāfiskajām pārmaiņām rada izaicinājumus attiecībā uz sabiedriskā sektora finansējumu.

Inovācija tiek uzskatīta par vienu no galvenajiem šo problēmu risinājumiem. Raksturīgi inovācijas avoti sabiedriskajā sektorā ir normatīvie akti, organizāciju inovācija, pakalpojumu inovācija, tehnoloģiju iepirkumi un sadarbība ar citām valsts organizācijām, universitātēm, NVO utt. Gandrīz visas minētās inovācijas jomas (izņemot normatīvos aktus) tiek realizētas reģionālā un vietējā mērogā, tā kā lielākā daļa pakalpojumu tiek sniegti tieši iedzīvotāju tuvumā. Šāds lokālais konteksts veido platformu īpaši pakalpojumu inovācijai. Rezultātā inovācijas politikā uzmanība būtu jākoncentrē uz sabiedrisko un trešo sektoru – gan kā mērķgrupām, gan kā galvenajiem lietotājiem.

Jaunākās debates par inovāciju sabiedriskajā sektorā un ar tām saistītās iniciatīvas, galvenokārt, bija vērstas uz sabiedrisko pakalpojumu nodrošināšanas efektivitāti, labāku caurskatāmību un kontaktu ar lietotāju.

Jāatceras, ka sabiedriskos pakalpojumus ne vienmēr sniedz sabiedriskais sektors. Pakalpojumus ar sabiedriskā sektora starpniecību bieži vien sniedz daudzi privātā sektora dalībnieki un NVO, kaut gan sabiedriskā sektora pārziņā ir šo pakalpojumu galīgā organizēšana un finansēšana. Šādā veidā, veicinot inovāciju sabiedriskajā sektorā, tiek sasniegti daudzi dažādi dalībnieki un aktivitātes. Arī iedzīvotāji var aizsākt šādus procesus, un viņi būtu jāiekļauj inovāciju darbībā. Šī ir svarīga tēma, jo tā savieno inovāciju sabiedriskajā sektorā ar uz lietotāju vērsto un atvērto pieeju inovācijai.

Konkrēta darbības joma, kurai ir jāpievērš uzmanība, ir IKT izmantošana pakalpojumu sektorā. Sadarbība BJR ietvaros nodrošina labu platformu kopīgu iniciatīvu veidošanai e-pārvaldes un e-pakalpojumu jomā, kas ļauj izstrādāt un testēt jauninājumus dažādos nacionālos un reģionālos kontekstos.

Ar sabiedriskā sektora inovāciju saistītās milzīgās iespējas un fiskālie izaicinājumi rada gan nepieciešamību, gan arī iespēju BJR reģioniem aktīvi izstrādāt instrumentus inovācijas atbalstam sabiedriskajā sektorā. Tā kā daudzi no sabiedriskā sektora izaicinājumiem ir kopīgi gan Eiropas valstīm, gan arī globālā mērogā, šī ir iespēja izstrādāt eksportējamus risinājumus sabiedriskajam sektoram.

Ieteikums uzsvērt inovāciju sabiedriskajā sektorā reģionālās inovācijas politikas ietvaros BJR papildina arī plašākās ES iniciatīvas. Sagaidāms, ka 2011. gadā Eiropas Komisija uzsāks vērienīgu pētniecības programmu sabiedriskā sektora un sociālo inovācijā un pilotrežīmā piedāvās Eiropas publiskā sektora inovācijas rezultātu tablo. Tāpat Eiropas Komisija ir izteikusi priekšlikumu valstu valdībām noteikt atsevišķu budžeta finansējumu inovatīvu produktu un pakalpojumu publiskajiem iepirkumiem.

4.9. Lielāka ilgtermiņa apņemšanās iesaistīties starpreģionu sadarbībā inovācijas politikas jomā BJR

Nesenā ekonomiskā krīze līdz ar globalizācijas radītajiem izaicinājumiem vēlreiz ir parādījuši, cik svarīgi ir stiprināt makroreģionālo sadarbību inovācijas un ekonomikas jomā kā inovācijas politikas instrumentu. Šobrīd BJR pastāv daudzveidīga transnacionālo un starpreģionālo tīklu veidošana, kas vērsta uz atbalstu inovācijai. Reģionālie mērķi ietver labāko zināšanu un pieredzes un resursu apvienošanu, lai panāktu lielāku konkurētspēju pasaules tirgū, BJR padarīšanu pievilcīgāku kvalificētam darbaspēkam un inovatīviem uzņēmumiem, kā arī uzņemties “trampļina” lomu reģiona MVU internacionalizācijā.

Reģioni ārpus Baltijas jūras metropolēm ir apņēmušies kopīgi uzlabot inovācijas attīstīšanu un pārvaldību, un šī sadarbība atsevišķās jomās ir izvērtusies diezgan veiksmīga, tomēr daudzas sadarbības sniegtās iespējas paliek neizmantotas vai pat neievērotas. Vienlaikus reģioni sastopas ar ievērojamiem izaicinājumiem nodrošināt kvalificēta darbaspēka pieejamību, veidot saikni starp izglītību, zinātni un tautsaimniecību un atbalstīt MVU radīšanu un reformēšanu. Iespējamās sinerģijas un sadarbības jomas varētu būt šādas:

- vietējo īpašo kompetenču sasaistīšana ar ārvalstu un globālo uzņēmumu vajadzībām;
- palīdzība vietējiem MVU iesaistīties vispasaules vērtību ķēdēs;
- palīdzība MVU ar nišas produktiem ieiet pasaules tirgū;
- valsts informēšana par vietējo uzņēmumu vajadzībām;

- sinerģijas radīšana, attīstot līdzīgas galvenās nozares, kopas (klasterus) un uzņēmējdarbības atbalsta birojus to atbalstam;
- kritiskās masas uzkrāšana, savienojot dažādu reģionu zināšanu centrus;
- apmaiņa ar zināšanām un pieredzi, rīkiem un kopīgas aktivitātes;
- iespējas veikt daudzveidīgu tirgu pilotēšanu.

Svarīgs notikums šajā jomā ir bijis EUSBSR 7. prioritārā virziena galvenais projekts attiecībā uz pētniecību un inovāciju, klasteriem un MVU tīkliem (BJR *Zvaigznes*, (*BSR Stars*)). BJR *Zvaigznes* sekmē un rada noturīgu politikas ietvaru nākamajam uz zināšanām balstītās transnacionālās sadarbības līmenim reģionā. Pieredzi un labo praksi no agrākajiem un pašreizējiem transnacionālās sadarbības projektiem un tīkliem, piemēram, BJR *InnoReg*, tagad var izmantot un attīstīt tālāk zem kopēja jumta ar lielāku politisko atbalstu.

BJR *Zvaigznes* uzsver saskanīgu teritoriālo/makroreģionālo pieeju ar BJR apakšreģionu un reģionālo klasteru spēcīgu līdzdalību, kas ietver arī ārpus galvaspilsētu reģionus. Līdz ar to projekts nodrošina piemērotu makroreģionālo ietvaru un ES politisko atbalstu arī BJR ārpus galvaspilsētu reģioniem inovācijas un Eiropas mēroga sadarbības stratēģiju un instrumentu izstrādei. Pievēršot uzmanību liela mēroga problēmām un jaunajai inovācijas paradigmai (uz lietotājiem vērsta un atvērta inovācija), BJR *Zvaigznes* sekmē tālāku projektu ideju attīstīšanu, kas radušās saistībā ar BJR *InnoReg*.

Ieteicams, lai šajos projektos ieviestais kopīgais politikas ietvars nākotnē tiktu turpināts tālāk, kā arī, lai sadarbība tiktu paplašināta jaunos ārpus galvaspilsētām esošos BJR reģionos. Pašreizējās sadarbības labie rezultāti acīmredzami pierāda to, ka reģionālās inovācijas politikas aktivitātēs ir iespējams panākt sinerģiju un papildu pievienoto vērtību, sadarbojoties transnacionālajā un starpreģionu līmenī. Minētā pievienotā vērtība ir svarīga arī BJR, sasniedzot stratēģijā "Eiropa 2020" un Inovācijas Savienības iniciatīvā noteiktos mērķus.

ⁱ Van Nimvėgens Niko un van der Erfs Robs (*Van Nimwegen, Nico & van der Erf, Rob*). 2010. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36. gadagājums, Nr. 9, 2010. gada novembris, 1359.–1379. lpp.

ⁱⁱ Larsena, Gite (*Larsen, Gitte*). 2006. Why megatrends matter. (Kāpēc megatendences ir svarīgas.) *Futureorientation*, 5/2006.

ⁱⁱⁱ Labs piemērs ir *Apple iPhone*, no kura mazumtirdzniecības cenas tikai neliela daļa nonāk Ķīnā, kur tālruni tiek ražoti (*Wall Street Journal*, 2010. gada decembris, “Not really ‘Made in China’” (Patiesībā nemaz nav “Izgatavots Ķīnā”)).

^{iv} European Sector Innovation Scoreboard, (Eiropas sabiedriskā sektora inovācijas rezultātu tablo), Holanders H., Arandels A. (*Hollander H., Arundel A.*), Luksemburga 2005, S.3.

^v Fosilā kurināmā izmantošana, kā arī siltumnīcas gāzu ražošana rada citus blakusproduktus. Šie blakusprodukti arī ir piesārņojošas vielas, piemēram, sēra dioksīds, sodrēji un pelni. Tomēr šie piesārņotāji izmaina mākoņu īpašības.

Mākoņi veidojas, ūdens pilieniem aptverot gaisā esošas daļiņas, piemēram, putekšņus. Piesārņojuma rezultātā rodas mākoņi ar lielāku pilieņu skaitu nekā nepiesārņotos mākoņos. Tas, savukārt, palielina mākoņu atstarošanas spēju. Tādējādi lielāka daļa Saules siltuma un enerģijas tiek noraidīta atpakaļ izplatījumā. Šis samazinājums Saules siltumā, kas sasniedz Zemi, ir pazīstams kā “globālā krēsla”. <http://www.globalissues.org/article/529/global-dimming#Whatisglobaldimming>.

^{vi} *Larsen, Gitte*. 2006. Why megatrends matter. *Futureorientation* 5/2006. *Megatrendit ja me. Tekesin katsaus* 255/2009.

^{vii} A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development (Ilgtspējīga Eiropa labākai pasaulei. Eiropas Savienības ilgtspējīgas attīstības stratēģija.) COM(2001)264, gala versija.

^{viii} Review of the EU Sustainable Development Strategy (EU SDS) – Renewed Strategy (ES Ilgtspējīgas attīstības stratēģijas (EU SDS) pārskatīšana – atjaunotā stratēģija) 10917/06.

^{ix} OECD, 2007. Globalisation and Regional Economies: Can OECD Regions Compete in Global Industries? (Globalizācija un reģionālās ekonomikas. Vai OECD reģioni var sacensties globālajās nozarēs?)

^x Total Innovation: Why harnessing the hidden innovation in high-technology sectors is crucial to retaining the UK’s innovation edge. (Vispārējā inovācija. Kāpēc slēptās inovācijas apgūšana ir izšķiroša Apvienotās Karalistes inovācijas priekšrocību saglabāšanai.) *Nesta* pētnieciskais ziņojums: 2008. gada maijs.